

ŁOPATKA (34) *sb f*

o oraz *oba* a *jasne*.

sg *N* łopatka (9). ◇ *G* łopatki (2). ◇ *A* łopatkę (11). ◇ *I* łopatką (1). ◇ *L* łopatce (1). ◇ *pl N* łopatki (6). ◇ *I* łopatkami (4); -ami (3), -(a)mi (1). ◇ [du *A* (*cum nm*) łopatce *LustrMaz II* 56.]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Płaska trójkątna kość, należąca do kończyny górnej (u ludzi) lub przedniej (u zwierząt); armus Mącz, Calep, Cn; ala, axilla Murm, BartBydż; scapula Mącz, Cn; humerus Mącz (23) : Iakom ya nyeszaczał szwyerzepyce yego wprzethnya lopathka ZapWar 1509 nr 2028, 1528 nr 2527, 1528 nr 2463; Axilla, Die achsel ader vchfen vnder dem arm Lopátká. Ala idem Murm 57; BartBydż 6b, 17; FalZioł IV 3c, V 60v, 82; Armus, Lopátká. Dicitur enim de bruto et de homine Mącz 16c; Humeri, Pleci. De homine tantum dicitur raro enim humerus dicitur de brutis, Armus idem, sed id dicitur etiam de brutis, Lopátki. Mącz 159c, 16c, 173a; puść mu krew z nablifzlzýy żyły/ przy łopatce onéy nogi SienLek 170, 27, 170, 170v; Lopátka moiá od plec niech odpádnie/ y rámię moje niech zstáwu będzie wytrącone [umerus meus a iunctura sua cadat] BudBib Iob 31/22; á Arcybiskup zmaczawfzy wielki pálec w oleiu ktory krzyżmem zowá/ máże Krolowi rękę od dłoni do łokciá/ y rámię práwe/ y między łopátkami ná grzbiecie StryjWjaz D3; Oczko 16; okrutnie go [św. Wojciecha] wiofłem z tyłu między łopátki vderzył. SkarŻyw 355; Calep 97b.*

Zwrot: »wywrocić łopatki« [przy torturowaniu] (1): Wyciągną go iák ftronę/ wywrocą łopatki: A on plećie y fwoie y cudze nieftátki. KlonWor 39.

2. *Kość łopatkowa z mięsem, tzw. przednia ćwiartka zwierzęcia (11) : Y co kolwiek kto chce fpráwić Mufi okrążne poftáwić Y kołaczác nie ofwięcá Aż dałz łopátkę ćielęcá RejRozpr E2v.*

a. *Jako ofiara sakralna w Starym Testamencie (10) : ofobno pierśi y łopátki odłóżył Aaron. [...] sftąpił ogień od Pána y ftrawił wfzytki ofiáry y tłuftości ktore były ná ołtarzu. BielKron 38; BibRadz Deut 18/3.*

Wyrażenia: »łopatka podnoszenia (a. podnoszona)« = armus exultationis PolAnt (3): Abowiem pierli obrácáne/ y łopátkę podnoftzoną/ wzięłem od fynow Izráelfkich z pokoynych ofiar ich BibRadz Lev 7/34; BudBib Lev 10/14, 15.

»łopatka prawa« = armus dexter PolAnt (5): Kto theż ofiárowác będzie krew y tłuftość ofiar fpokoynych z fynow Aaronowych/ then fobie zá fwoy dział weźmie łopátkę práwą BibRadz Lev 7/33, Lev 7/32, Num 18/18; BielKron 37v; moftek obracánia/ y łopátká práwa tobie będzie. BudBib Num 18/18.

b. *[Jako świadczenie w naturze: Jatki, łopatki. [...] przeto też rzeźnicy miejscy muszą dawać łopatki od każdego bydłęcia [...]. Mogą te łopatki uczynić pożytku do roku [...] mniej albo więcej fl. 60/0/0 LustrMaz I 11; Jarmarki, łopatki. [...] tylko od mięsa biorą dwie łopatce [...]; do roku za łopatki może się dostać fl. 6/0/0 LustrMaz II 56; a od każdego bydłęcia biorą łopátkę od wielkiego i od małego LustrMaz II 72, I 3, 5, 6, 36, 48, 51, 106, 121; LustrKrak II 5.*

W przeciwstawieniu: »łopatki ... pieniądze«: Targowe na sochaczce wybierają od bydła nie łopatkami, ale pieniędzmi, tak jako też indzie obyczaj jest LustrKrak II 42.]

Cf MIEDZYŁOPATCZE

